

ЛГБТ жарандары жана ВИЧке байланыштуу Кыргызстандын улуттук мыйзамдарын талдоо

2017

*Eurasian Coalition
on Male Health*

Муканова А., Йорский Ю., Джума В. ЛГБТ жарандары жана ВИЧке байланыштуу Кыргызстандын улуттук мыйзамын талдоо / Эркек саламаттыгы боюнча Евразия биримдиги (ЭСЕБ). – Таллин, 2017.

Бул иш кагазында берилген маалыматтар бейөкмөт уюмдарга, коомдук активисттерге, гейлердин, ЭЖЭ жана транс* адамдардын укуктарын илгерилетүү иштеринде жана адвокация жүрүмдөрүн пландаштырууда, ошондой эле алардын тейлөө кызматтарына тоскоолдуксуз мүмкүндүк алуусуна кызыкдар мамлекеттин өкүлдөрүнө пайдалуу болушу мүмкүн.

Авторлор бул талдоону даярдоого активдүү катышып жана олуттуу көмөк көрсөткөндүгү үчүн төмөндөгү адамдарга чын дилден ыраазычылык билдиришет:

- Елена Герман	- Темир Калбаев
- Марина Герц	- Максим Касянчук
- Михаил Голиченко	- Александр Полуян
- Эркин Ирискулбеков	- Ирина Федорович

*Eurasian Coalition
on Male Health*

Басылма СПИД, кургак учук жана малярия ооруларына каршы күрөшкөн Глобалдык фонддун колдоосунун алдында Эркек саламаттыгы боюнча Евразия биримдиги (ЭСЕБ) ишке ашырган «Саламаттыкка укук» аймактык программасынын алкагында даярдалды жана жарыяланды.

Бул басылмадагы көз караштар авторлорго гана таандык жана СПИД, кургак учук жана малярия ооруларына каршы күрөшкөн Глобалдык фонддун көз карашына туура келбеши мүмкүн. Материалды макулдашууга, бекитүүгө жана андан келип чыккан жыйынтыктарга СПИД, кургак учук жана малярия ооруларына каршы күрөшкөн Глобалдык фонд түздөн-түз катышкан жок.

The views described herein are the views of this institution, and do not represent the views or opinions of The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis & Malaria, nor is there any approval or authorization of this material, express or implied, by The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis & Malaria.

Бекер таркатылат

Материалды колдонууда Эркек саламаттыгы боюнча Евразия биримдигине (ЕСОМ) жана СПИД, кургак учук жана малярия ооруларына каршы күрөшкөн Глобалдык фондго сөзсүз түрдө шилтеме берилиши керек.

ЭРКЕК САЛАМАТТЫГЫ БОЮНЧА ЕВРАЗИЯ БИРИМДИГИ

**ЛГБТ жарандары жана ВИЧке байланыштуу Кыргызстандын
улуттук мыйзамдарын талдоо**

Айгуль Муканова
Юрий Йорский
Виталий Джума

Таллинн - 2017

Кыскартуулардын тизмеси

АРВТ	антиретровирустук (вируска каршы) терапия
АУЖД	адам укуктарынын жалпы декларациясы
ВИЧ (АИВ)	адамдын иммуножетишсиздигинин вирусу; кишиде иммунитетти өксүткөн вирус
БДСУ	Бүткүл Дүйнөлүк Саламаттыкты Сактоо Уюму
МСЗ	Мамлекеттик социалдык заказ
АДКТ	Айымдардын демилгелерин колдоо тайпасы
ГФАТМ (СКУМОКФ)	СПИД, кургак учук жана малярия ооруларына каршы күрөшкөн Глобалдык фонд
ЕСОМ	Эркек саламаттыгы боюнча Евразия биримдиги
ЖЖЖИ	жыныстык жол аркылуу жугуучу инфекциялар
Интерсекс	эркектин же аялдын денесин кабыл алуу тутумунда жалпы түшүнүккө кирбеген (гениталиясын, жыныстык бездерин жана хромосомалар топтомун кошкондо), тубаса өзгөчө жыныстык мүнөздөмөгө ээ адамдар
БУУАУК	Бириккен Улуттар Уюмунун адам укуктары боюнча комитети
ЭЖЭ	эркектер менен жыныстык катнашта болгон эркектер
АЖА	АИВ менен жашаган адамдар
ЛГБТ	лесбиянкалар, гейлер, бисексуалдар жана трансгендерлер
СОГИ	сексуалдык ориентация жана гендердик иденттик
КЭУ	Коммерциялык эмес уюмдар
СПИД	кишинин иммунодефицит синдрому
КУ	кургак учук
БУУАУЖК	Бириккен Улуттар Уюмунун адам укуктары боюнча жогорку комиссарлыгы
ИБК	инъекциялык баңгизат колдонуучулары
Транс*	өзүн трансгендер катары идентификациялаган адамды баяндайт, бинардык эмес же гендердик конформсуз, тагыраак айтканда, транссексуалдарды, гендерквирлерди, гендер өзгөрмөлүү жана агендерлерди, үчүнчү гендерлерди, бигендерлерди кошкондо
ЮНЭЙДС	ВИЧ/СПИД боюнча БУУнун бириктирилген программасы
CEDAW	аялдарга карата жасалган дискриминациянын бардык түрлөрүн жоюу комитети
MtF	трансгендер аял, кыскача айтканда, эркектин аял болуп өзгөрүүсү
FtM	трансгендер эркек, кыскача айтканда, аялдын эркек болуп өзгөрүүсү

Бул жүргүзүлгөн анализдин башкы максаты – ВИЧ менен жашагандарга, башка эркек менен жыныстык катнашта болгон эркектерге жана транс* адамдарга жолтоо болгон укуктук тоскоолдуктарды аныктоо жана алардын укуктарын жашоонун бардык тармагында коргоо болуп саналат. Биздин жергиликтүү өнөктөштөрүбүздүн жардамы менен ЭСЕБ бул анализди жүргүзүүнүн методологиясын жана сурамжылоосун иштеп чыкты. Бул укуктук тажрыйбанын талдоосуна соттогу иштер, активисттердин байкоо жүргүзүүлөрү, адам укуктарынын бузулуу жагдайларын каттаган уюмдардын маалыматтары жана алардын коргоосу, ММКгы кабарлар, эл аралык органдагы бейөкмөт уюмдардын отчеттору колдонулду.

Мыйзам укук колдонуу практикасындагыдай эле эл аралык жана европалык стандарттарга ылайык талданды. Ошону менен бирге Кыргызстан эл аралык байкоо механизмдерден алган жана алардын мамлекеттик бийлик тарабынан аткарылуусуна талдоо жүргүзүлдү.

Бул жүргүзүлгөн талдоодо мыйзам күчүндөгү маалыматтарды алууда, тилекке каршы, сылык угулбаган жана эл аралык стандартта саясий терминологияга ылайык келбеген ченемдик-укуктук актылардан үзүндүлөр колдонулду. Ошондой эле бул жагдайда изилденип жаткан маселелердин ченемдик-укуктук маанисин жана анын көнгөн тилин калыс чагылдыруу үчүн түпкү туюндурмасы берилди. Ченемдик-укуктук актыларынын бардык цитаталары тырмакчалар менен белгиленди.

Бул иш кагазында берилген маалыматтар бейөкмөт уюмдарга, коомдук активисттерге, гейлердин, ЭЖЭ жана транс* адамдардын укуктарын илгерилетүү иштеринде жана адвокация жүрүмдөрүн пландаштырууда, ошондой эле алардын тейлөө кызматтарына тоскоолсуз мүмкүндүк алуусуна кызыкдар мамлекеттин өкүлдөрүнө пайдалуу болушу мүмкүн.

Резюме жана негизги сунуштар

Кыргыз Республикасы (КР) ВИЧке чалдыккан, ЭЖЭ, транс*жарандардын жана гейлердин укуктарына байланыштуу улуттук мыйзамдарды эл аралык стандартка жараша ыңгайлаштыруу кадамдарын улантууда. Ийгиликтүү жаңылык катары, биринчи кезекте, жынысын өзгөртүүгө кылдат иштелип чыккан жаңы жол-жобону жана паспорт сыяктуу күбөлөндүрүүчү документтерди алмаштырууга түзүлгөн мүмкүндүктү айтууга болот. Дагы бир маанилүү окуялардын катарында, КРнын Кылмыш-жаза кодексинде жаңы күчүнө кирип жаткан ВИЧти алдын-ала билип же билбей жүктүргөндөрдүн жоопкерчиликке бөлүп тартылуусун жана жазалардын жеңилдетилгендигин көрсөтүүгө арзыйт. Ыктыярдуу бир жыныстуу мамиледе болгондор кылмыш жоопкерчилигинен тартылбайт.

Башка тараптан алганда, Кыргызстандагы ЛГБТ-жамаатынын мүчөлөрүнүн бейпил жана коопсуз жашоосу үчүн бир канча көйгөйлүү маселелер чечилбей калып келет. Мыйзам кепилдигине карабастан, тажрыйбада кээ бир ченемдик-укуктук актылардын иштеши көңүл жубатарлык эмес. Эң чоң көйгөй катары, ЛГБТ жарандардын тынчтык чогулуштары жана сөз эркиндигиндеги укук эркиндигин айтууга болот. Мамлекет ЛГБТ активисттери өткөргөн тынчтык жыйналыштарын, укугу бузулгандарды коргоонун ордуна, укук бузгандарды жазага тартпай, таасирдүү изилдөөгө албай, алардын укугун калыбына келтирүүсүнө жолтоо болууда.

Мамлекеттин мындай аракеттери, мисалы, «салттуу эмес жыныстык байланышты пропагандалоого» каршы мыйзам долбоорлору Кыргызстандагы ЛГБТ жарандарды дискриминациялоонун деңгээлинин өсүшүнө жана кырдаалдын начарлап кетүү коркунучуна алып келет. Дискриминациянын түрдүү формасына аныктама берген жана СОГИни кодулоонун белгилеринен коргогон дискриминацияга каршы мыйзам долбоорунун жоктугу тынчсызданууну жаратат.

Сунуштар:

- Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамынын дискриминация бөлүмүнө өзгөртүүлөрдү киргизүү кажет жана ЛГБТ жарандарына карата дискриминация болгон учурда сот органдары, укук коргоочулар тарабынан таасир этүү тутумдарын жакшыртуу керек.
- Укук коргоо органдарынын кызматкерлерин окутуу жана ЛГБТ жарандарына дискриминация болгон учурда, алардын таасирдүү текшерүү жүргүзүүсүн камсыз кылуу сунушталат.
- Улуттук мыйзамдан мамлекеттин жараны эмес, же жарандыгы жокторду жыл сайын ВИЧке текшерүүдөн өтүү милдеттенмесин алып салуу кажет. Анткени анын жыйынтыгы – алардын өлкөдөн чыгарылышына алып келиши мүмкүн.
- Мыйзам деңгээлинде бир жыныстуу үйлөнүү же бир жыныстуу өнөктөштүк институтун бекемдөө – ЛГБТ жарандардын үй-бүлө курууга, бала багып алууга, мураскерлик маселесин чечүүгө, өнөктөштөр ортосундагы мүлк бөлүштүрүүлөрүнө, кылмыш куугунтуктары болгон учурда жана түзөтүү мекемелеринде өнөктөшүнө жетүүгө, дегеле, жеке жашоосундагы укуктарын ишке ашырууда жардам берет жана түрдүү дискриминациядан коргойт.

Сыртка чыгууларга жана Кыргыз Республикасындагы ВИЧ менен жашаган жарандардын иммиграциясына тыюу салуулар

Кыргызстандын мыйзамында ВИЧ менен жашаган жарандардын өлкөгө кирүүсүнө жана жер которууларына тыюу салуулар жок. «Кыргыз Республикасындагы ВИЧ/СПИД жөнүндө» мыйзамына ылайык алардын КРнын баш мыйзамы тарабынан кепилдик (жеке, саясий, социалдык, жана экономикалык) берилген толук укуктары бар.

Баш мыйзамдын 25¹-беренесине ылайык, «Кыргыз Республикасында ар бир адам ары-бери эркин жүрүүгө, барчу жана жашоочу жерин тандап алууга укуктуу». Бул өлчөм баш мыйзамдын 19²-беренесинде да көрсөтүлгөндөй, чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок жактар өлкөнүн жарандары менен бирдей укукта өлкөнүн ичинде эркин жүрүүгө жана анын чегинен чыгуу укугуна ээ. Кыргызстандын жарандарынын өлкө ичинде көчүү жол-жобосу КРнын «Ички жер которуу жөнүндө» мыйзамы аркылуу тартипке салынат. Жогоруда айтылган мыйзамда КРнын ВИЧ менен оорубаган жарандарынын ички жер которуулары³, жашай турган жерин жана бара турган жерин тандоосуна чектөөлөр бар.

Чет өлкөлүк жарандардын жана жарандыгы жок адамдардын Кыргыз Республикасынын аймагында жүрүү маселелери «Тышкы миграция жөнүндө» жана «Чет өлкөлүк жарандардын укуктук абалы жөнүндө» мыйзамда жана башка ченемдик-укуктук актыларда жөнгө салынат. ВИЧке чалдыккан

чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жоктордун өлкөгө кирүү чектөөлөрү КРнын «Тышкы миграция жөнүндөгү» мыйзамында түз айтылган эмес. Бирок чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жоктордун өлкөгө кирүүсүнө чектөөлөрдүн негизги себептеринин бири болуп «КРнын жарандарынын жана өлкөдө жашап жаткан башка жарандардын ден соолугуна коркунуч жаратуусу» эсептелет⁴.

Медициналык текшерүү жүргүзүүнүн тартибине ылайык, чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жоктор, КРнын аймагында дайыма же убактылуу жашагандар сөзсүз түрдө ВИЧке текшерүүдөн өтүшөт. Же болбосо, КРнын өкмөттөр аралык жана дайыма жашоочу өлкөдөгү келишимдеринде көрсөтүлгөндөй күбөлөндүрмө⁵ сертификатын көрсөтүшөт. Эгерде өлкөдө узак мөөнөттө жашай турган болсо, ВИЧке жыл сайын текшерүүдөн өтөт. КРнын ВИЧтен жабыркаган чет өлкөлүк жана жарандыгы жоктордун өлкөгө кирүүсүнө тыюу салуу мыйзамынын жоктугуна карабастан, мыйзам чегинде чектөөлөр болушу мүмкүн.

КМШнын 11 өлкөсүндө⁶ ВИЧ-инфекциясы көйгөйүнө каршы кызматташуу келишиминин негизинде, жарандардын өлкөгө кирүүсүндө ВИЧ-инфекциясы бар же жок экендиги талап кылынбайт.

ВИЧтин таркалуусун криминализациялоо

Башка адамдын ден соолугуна зыян келтирүүгө себепкер болгондорду КРнын мыйзамында кылмыш жана жарандык жоопкерчиликке тартуу каралган. Кылмыш-жаза кодексинин 117-беренесинде кылмыш жоопкерчилиги бар. Өзүндө ВИЧ-инфекциясы бар экенин билип туруп, башка адамды ВИЧтин жугуу коркунучунда калтырган адам, жугуу далили болбосо дагы, үч жылга чейин эркинен ажыратылат. Өзүндө ВИЧ-жугуштуу оорусу бар экендигин билип, атайылап башка адамга жуктурганда – беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

ВИЧти жугузуу – түздөн-түз, атайылап жасалган кадам деп квалификацияланат. Мында ВИЧ менен жашаган адам өзүнүн коркунучтуу абалын, ВИЧти жуктургандан кийинки кесепетин билип туруп, жабырлануучуга жуга турган абалды атайылап пайда кылат. Бирок, ушул эле берененин экинчи бөлүмү, ВИЧ алып жүрүүчүнүн жоопкерчилигин бурмалагандыктан, аталган берененин биринчи бөлүмү боюнча айыпталган кезде, өзүнүн ВИЧ статусун билбеши мүмкүн деп болжолдонот.

Кылмыш-жаза кодексинин 117-беренесине⁷ ылайык, «эгерде жабырлануучу өнөктөшүнөн ВИЧ-инфекциясын жуктуруп алуу коркунучу тууралуу өз убагында эскертме алган болсо жана өз ыктыяры менен жуктуруп алуу коркунучун билип туруп аракетке өтсө, анда ВИЧ-инфекциясын жуктурган жак кылмыш жоопкерчилигинен бошотулат». Бирок тергөөдө күнөөлүү жыныстык катнашка барып жатканда өнөктөшүнө ВИЧ-инфекциясын жуктураары тууралуу эскерткендигин далилдөө кыйынга турат, анткени анын сөздөрү укук коргоо жана сот органдары тарабынан көп учурда жоопкерчиликтен качуу аракети катары кабыл алынат.

Кылмыш-жаза кодексинде «эгерде күнөөлүү өнөктөшүнүн организминде вирустун киришине каршы зарыл болгон жана жетиштүү чараларды көргөн болсо, жыныстык катнаш эки жактуу макулдашуунун негизинде өтсө, анда жоопкерчиликке тартылбайт» деп белгиленет. Ошол эле убакта Кылмыш-жаза кодексин чечмелөөдө бул ченемдик-укуктук актылары катары каралбайт жана соттор аларды милдеттүү түрдө колдонушпайт, ошондой эле күнөөлүүнүн ырастоосунан башка далилдей турган эч кандай чара жок.

КРнын жарандык кодексинин 51-бөлүмүнүн 4-параграфынын 1013-беренесине ылайык, ВИЧти жугузгандар моралдык, материалдык жана ден-соолукка келтирген зыяндын ордун толук өлчөмдө толтуруу тартиби каралган.

2017-жылдын 2-февралында кабыл алынган Кылмыш-жаза кодекси⁸ 2019-жылдын 1-февралынан тартып күчүнө кирет. Бул кодексин 149-беренесинде ВИЧти жугузгандар айыккыс инфекциялык ооруну жугузгандыгы үчүн кылмыш жоопкерчилигине тартылуусу так көрсөтүлгөн. Анда жогоруда айтылган ооруну билбей жугузуу (айып пул же эки жылдан 5 жылга чейин эркинен ажыратылат) жана билип туруп жугузуу (беш жылдан жети жарым жылга чейин эркинен ажыратылат) кылмыштарынын чектери каралган. Бул кодексте оору жукпаса, бирок кишиде иммунитетти өксүткөн вирусту жуктуруу коркунучун жараткандарды жоопкерчиликке тартуу калтырылган.

149-берененин биринчи жана экинчи бөлүмдөрүндө каралган эскертмелерге ылайык, эгерде экинчи тарап биринчи тараптын ВИЧ-инфекциясына чалдыкканын жана андан жугузуп алуу коркунучу тууралуу өз убагында эскертилген болсо, ошондой эле өз ыктыяры менен ооруну жугузуучу тарап менен аракетке барса, анда биринчи тарап жасаган жосуну үчүн кылмыш жоопкерчилигине тартылбайт.

Кылмыш-жаза кодексинде кесиптик милдеттерин туура эмес аткаруу натыйжасында ВИЧти жугузган медицина кызматкерлерин жоопкерчиликке тартуу каралган. Жаңы кодексин 152-беренесинде медициналык кесиптик милдетин жеңил ойлуулук жана шалаакылык менен аткарып, адамдын ден соолугуна оор зыян алып келгендиги үчүн медицина жана фармацевтик кызматкерлерди айыпка тартуу айтылган. Медициналык мекемеде жарандын ден соолугуна зыян келтирилген учурда моралдык зыянды жана кетирилген чыгымдарды калыбына келтирүү укугу мыйзамдын «Кыргыз Республикасынын жарандарынын ден соолугун коргоо жөнүндө» деп аталган 65-беренесинде каралып, бейтаптын медициналык мекеме менен болгон укук мамилесин тартипке салат.

ЭЖЭнин кан донору болуусуна тыюу салуулар

КРнын мыйзамында ЭЖЭ жарандардын кан донору болуусуна түз тыюу салуулар жок. Мыйзамдын «Кандын жана анын компоненттеринин донорлугу жөнүндө» деп аталган 9-беренесине ылайык, донор ВИЧтин жана кан тапшырууга каршы келе турган көрсөтмөлөрдүн жоктугун далилдөө үчүн сөзсүз түрдө медициналык текшерүүдөн өтүүсү зарыл. Ушул эле мыйзамдын 10-беренесинде «донор болуучу адам өзүнө маалым болгон өзүнүн мурдагы жана учурдагы оорулары, ошондой эле баңгизаттарын, психотроптук заттарды колдонгондугу тууралуу маалыматты сөзсүз бериш керек» деп айтылат. Медициналык мекеме башка маалыматтарды талап кыла албайт жана медициналык текшерүү эч бир белгилерге карабай, донор болгусу келген бардык жарандар үчүн бирдей жүрөт.

ЭЖЭ жана ЛГБТ-жамааттары менен иштешкен коомдук жана саламаттыкты сактоо тармактарында кызмат көрсөтүү максатында мамлекет тарабынан каржыланган КЭУнун мүмкүндүктөрү

«Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» мыйзамында көрсөтүлгөндөй, КЭУ жигердүү ишмердүүлүк максатында мамлекеттик органдар менен биргелешип иштеп, алар менен келишим түзө алат жана алар үчүн белгилүү бир жумушту аткара алышат. Жогоруда айтылган маселе КРнын «Мамлекеттик социалдык заказ жөнүндө» мыйзамында заказдын бир канча түрлөрү каралат: 1) мамлекеттин социалдык кызматтарды сатып алуусу; 2) мамлекеттин коомго пайдалуу долбоорлорду каржылоосу; 3) социалдык талондор аркылуу социалдык тейлөө кызматтарды көрсөтүүсү.

Коомго пайдалуу долбоорлордун каржыланышы «социалдык көйгөйлөрдү чечүү жана коомдук пайдалуу максаттарга жетүү үчүн» жүзөгө ашырылат. Долбоорлордун каржылануу жол-жобосунда алдын ала сынактын жарыяланышы, берилген өтүнмөлөрдүн сынак комиссиясынын кароосунан өтүшү жана сынактын жеңүүчүсүнө гранттын берилүүсү айтылат. КЭУ бюджеттик каржыны мамлекеттик социалдык заказ тутуму аркылуу алууга да укугу бар. Эгерде медициналык ишмердүүлүккө лицензиясы бар болсо, анда саламаттыкты сактоо тармагында да кызматтарды көрсөтө алышат. Мисал катары, карыларга, зомбулукка кабылгандарга социалдык жана медициналык кызмат көрсөткөн, Эмгек жана социалдык өнүгүү министирлигинин буюртмасы – «Сезим» Кризистик борборун айтууга болот.

Социалдык чөйрө

Негизинен КЭУ жана социалдык катмарда иштегендер үчүн мамлекеттик бюджеттин бөлүштүрүлүүсү Эмгек жана социалдык өнүгүү министирлиги тарабынан ишке ашат. «Мамлекеттик социалдык заказдар жөнүндө» мыйзамынын ишке ашыруу механизмин иштеп чыгууда министрлик төмөндөгү ченемдик-укуктук актыларын кабыл алган:

- Социалдык программалардын сынагын өткөрүү тартибинин жол-жобосу;
- Социалдык программаларды уюштуруу боюнча методикалык сунуштар;
- Социалдык тейлөө кызматтарына байкоо жүргүзүү боюнча инструкциялар.

Бирок бюджеттен каражатты бөлүүнүн жолдору азыркыга чейин иштелип чыккан эмес. Иштелип чыгуусу Сорос-Кыргызстан Фонду, USAID, «Партнёрская сеть» Ассоциациясы, «Социум» коомдук бирикмеси жана башка өнөктөштөр тарабынан жүзөгө ашмакчы. Төмөндөгү иш кагаздарынын кабыл алынуусу пландалууда:

- «Коомго пайдалуу долбоорлорду өткөрүү сынагынын тартибин мамлекеттик социалдык заказ аркылуу ишке ашуусу жөнүндө» жобосу;
- «Коомго пайдалуу долбоорлордун байкоосунун жүзөгө ашуу тартиби мамлекеттик социалдык заказдын алкагында ишке ашуусу жөнүндө» жобосу;
- «Социалдык тейлөө кызматтарынын тартибин социалдык талондор аркылуу ишке ашыруу жөнүндө» жобосу;
- «Коомго пайдалуу долбоорлордун мамлекеттик грант аркылуу каржыланышынын веб-порталы жөнүндө» жобосу.

Саламаттыкты сактоо

Саламаттыкты сактоо тармагында эмгектенгендер үчүн мамлекеттик каржыны бөлүштүрүү жолдорун караган КЭУ азырынча жок. Учурда алар КРнын «Мамлекеттик социалдык заказ жөнүндөгү» мыйзамынын алкагында иштелип жатат.

Мамлекет ВИЧке чалдыккандарды тейлөө, ЭЖЭ жана транс* жарандар менен иш алпарган КЭУды туруктуу же болбосо убактылуу да каржылабайт. Каржыланган ВИЧ-тейлөө КЭУ 2011-2012-ж.ж. болгон эле. ЭЖЭ жана транс* өкүлдөрү менен иштешүү жөнүндө сөз боло турган болсо, 2011-жылы Бишкек шаарындагы «Социум» коомдук бирикмеси жана Ош шаарындагы «Мусаада» коомдук фонду ИБК жана АЖА топторуна кызмат көрсөтүү үчүн мамлекеттик социалдык заказдын алкагында каржыланган.

Бир жыныстуу сексуалдык мамилелер

КРнын мыйзамында жарандардын жыныстык катнашка баруу курагы жынысынан көз карандысыз баарына бирдей 16 жаштан баштап каралган. КРнын Кылмыш-жаза кодексинде жашы жете электер (анын ичинде бир жыныстуу сексуалдык мамиледегилер да) менен жыныстык катнашка баргандар кылмыш жоопкерчилигине тартылат. Жашы толгон бир жыныстуу сексуалдык мамиледегилер жыныстык катнашта болсо, бир жыныстуу болгондугу үчүн жазага тартылбайт. Жаңы Кылмыш-жаза кодексинде бир жыныстуу сексуалдык катнашка карата кылмыш жоопкерчилиги каралган эмес.

Бирок түзөтүү мекемесинде соттолгондорго гомосексуалдуулук жаза катары саналат. Жазык-аткаруу кодексинин 88-бөлүмүнө ылайык, бачабаздык жана лесбияндык жаза тартуу тартиптерин жаман ниетте бузуу катары саналат.

«Гомосексуализмди пропагандалоого» тыюу салуулар

КРнын мыйзамында «гомосексуализмди пропагандалоого» түз тыюу салуулар болбосо да, Кылмыш-жаза кодексинин 262 жана 262-1-беренелеринде порнографиялык материалдарды даярдоо, таратуу жана жарнамалоонун бардык түрлөрүнө катышы бар жарандарды (алардын ичинде гомосексуалдарды да) жоопкерчиликке тартуу каралган. 2014-жылы КРнын Жогорку Кеңешинин парламентинде «салттуу эмес жыныстык мамилелерди пропагандалоого» тыюу салуу жөнүндөгү мыйзам долбоору сунуш кылынган. Парламентте «салттуу эмес жыныстык мамилелерди пропагандалоого» катышы бар жарандарды кылмыш жоопкерчилигине тартуу жана ММК аркылуу пропагандалаган журналисттерди да бир жылга эркинен ажыратуу каралган. Андан сырткары, мыйзам долбоорунда ЛГБТ өкүлдөрүнүн өздөрүнүн укуктарын коргоо үчүн бирикмелерди түзүүгө жана «салттуу эмес жыныстык мамиленин бардык түрүнө байланышкан, өздөрүнүн маалыматтарын, позицияларын коомчулукка жеткирүү максатында тынчтык жыйналыштарына катышууга жана аны уюштурууга» тыюу салуулар айтылат⁹.

БУУнун көз карандысыз эксперттеринин тобу Кыргызстандын расмий бийлик өкүлдөрүн жана парламентти ЛГБТ өкүлдөрүнө карата дискриминациянын болбоосу үчүн жогорудагы мыйзам долбоорун кабыл алуудан карманууга чакырды. Бир канча эл аралык уюмдардын сындарынан кийин аталган мыйзам долбоору кайрадан иштелип чыгуусу үчүн кайра чакырып алынды. Иштелип чыккан соң, 2017-жылы кайрадан кароого алынып, КРнын Жогорку Кеңешинин экинчи окуусунда жактырылды. Үчүнчү окуу боло электигине байланыштуу, долбоор күчүнө кире элек.

Гендердик иденттик/экспрессия (паспортто көрсөтүлгөн жынысты өзгөртүү, жынысты өзгөртүүнүн жол-жоболору ж.б.) жөнүндөгү мыйзамдар

КРда ар бир жарандын жынысын өзгөртүүгө укугу бар. Бул укук КРнын «Кыргыз Республикасынын жарандарынын ден соолугун коргоо жөнүндөгү» мыйзамында бекитилген. Транс* адамдын жынысын өзгөрткөн биринчи операция Бишкекте 2010-жылдын аягында болгон¹⁰. Мыйзамдын 38-беренесинде «жынысты өзгөртүү бойго жеткен жарандын каалоосуна жараша, КРнын саламаттыкты сактоо жаатында ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган тарабынан аныкталган медико-биологиялык жана социалдык-психологиялык абалынын ордунда экенин көрсөтмөсү менен, саламаттыкты сактоо мекемесинин медициналык кийлигишүүсү аркылуу ишке ашат» деп каралат. 2017-жылдын январь айында Саламаттыкты Сактоо министрлиги тарабынан «Саламаттыкты сактоонун бардык деңгээлиндеги медициналык адистерге жана КРнын башка мекемелеринде трансгендер, транссексуал жана гендердик-конформсуз адамдарга медико-социалдык жардам көрсөтүү үчүн колдонмо» чыгарылган. Медициналык-социалдык жардам көрсөтүү боюнча сунуштардан сырткары, Колдонмо каттоодон өтүү (диагнозду аныктоо) тартибин жөнгө салат, транс адамдардын документтериндеги гендердик маркерди, ысымын алмаштырууну - хирургиялык кийлигишүүнү талап кылбастан, милдеттүү түрдө госпитализациядан өткөрбөстөн, тек гана так көрсөтүлгөн медициналык текшерүүлөрдүн тизмеги аркылуу ишке ашырат.

Паспорттогу жынысты (гендердик белгени) өзгөртүү үчүн Эл аралык ооруулар классификациясынын критерийлерине жооп берүү жетиштүү болуп саналат. Бейтаптын амбулаториялык, психикалык жана психологиялык абалы текшерилгенден соң (4 айдан көп эмес), врачтык-кеңеш берүүчү комиссиянын (ВКК) корутундусу менен Форма №048 берилет. Анын негизинде атты, паспорттогу жынысты (гендердик белги) өзгөртүүгө жана жашаган жерден жарандык абалды каттоо актылары органдарынан тийиштүү документтерди (гендердин юридикалык жактан таанылуусу) алууга болот. Бул «Жарандык абалдын актылары жөнүндө»¹¹ жол-жобо мыйзамдын 72-беренеси менен жөнгө салынат. Ошондой эле «КР жарандык абалдын актыларын каттоо тартиби жөнүндө» инструкциясынын 155-пунктунда жарандык абалды каттоо актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү каралган¹².

ЛГБТ-жамаатынын өз пикирин билдирүү жана жыйналыш эркиндиктери

КРнын мыйзамында ЛГБТ-жамаатынын өз пикирин билдирүү жана жыйналыш эркиндиктерине кепилдик берген атайын мыйзам жок. КРнын Баш мыйзамынын 31 жана 34-беренесинде укуктар бардык жарандарга жеткиликтүү болуп саналат. Мындан сырткары, тынчтык жыйналыштарына болгон эркиндик КРнын «Тынчтык жыйналыштары жөнүндө» мыйзамында бекитилип, укуктун ишке ашышы каралган. Жогоруда айтылган мыйзам жарандын жынысына, расасына, тилине, этносунан, диний ишенимине, саясий жана башка көз караштарына¹³, жаш курагына, мүлктүк жана башка абалдарына карабай тынчтык жыйналыш өткөрүүсүнө укук эркиндигине кепилдик берет.

КРдагы коомдук уюмдар мамлекеттин ЛГБТ өкүлдөрүнүн сөз жана жыйналыш эркиндиктеринин корголбогонун, ЛГБТ жарандардын иш-чараларына болгон кол салуулардын изилденбей калганын катташкан. Ошондой эле диний лидерлердин чакырыктарына эч кандай реакциялардын болбогонун, жогоруда айтылып жаткан жамааттын өкүлдөрүнө карата зомбулуктарга каршы чечкиндүү укук аракеттери жасалбаган ж.б. учурларды айтып келишет.

Ошондой эле КЭУ мамлекет мектептерге сексуалдык билим берүүнү киргизүүгө тоскоол болуп жатканын айтат. Консервативдик саясий топтор тарабынан Кыргызстанга жат баалуулуктарды жайылткандыгы үчүн күнөөлөнгөн «Кыргызстандагы репродуктивдик ден-соолук боюнча Альянс» (РДА) коомдук бирикмесине кол салуу фактылары талаптуу түрдө текшерилген эмес.

Сексуалдык ориентация, гендердик иденттик жана гендердик экспрессияга болгон дискриминацияга каршы мыйзамдар

Сексуалдык ориентация, гендердик иденттик жана гендердик экспрессияга болгон дискриминацияга тыюу салган мыйзамдар Кыргызстанда жок. Учурда СОГИни ичине камтыган «Теңдик жөнүндө» мыйзам долбоору иштелүүдө. Аталган мыйзам долбоору дискриминацияга каршы биримдиктердин жана эксперттердин катышуусунда өтөт. Бул мыйзам долбоору коомдук жашоонун бүт тармагын өзүнө камтыйт, тагыраак айтканда, мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкармалыктар жана алардын кызматкерлери, юридикалык жана жеке жактар тарабынан болгон дискриминациянын бардык түрүн алдын алууга, токтотууга жана жоюуга багытталган.

Мыйзам долбоорунда дискриминация тууралуу арыздарды кароо үчүн атайын көз карандысыз Борбор түзүү каралган.

Жек көрүүгө негизделген кылмыш иштери

КРнын мыйзамы жек көрүүгө негизделген кылмыш иштери эмне экенин, дегеле жек көрүүчүлүктү, ошондой эле зомбулук иштерине СОГИ себеп болгон оор жагдайларды белгилебейт. КЭУ белгилегендей «мыйзамда кылмышка себеп болгон жек көрүүчүлүктүн жоктугу ЛГБТ өкүлдөрүнө карата жек көрүүнүн жана дискриминациянын өсүшүнө алып келет». Мисалы, 2014-жылы 30-январда Мусулмандардын Диний Башкармалыгы Мухаммед пайгамбар тарабынан жазылган хадистен үзүндү келтиришти. Андагы «Эгерде өз ишин кылып аткан Лут уруусун көрсөңөр, кылып жаткан адамды да кылынган адамды да өлтүргүлө» деген фатваны жарыялагандан кийин ЛГБТ өкүлдөрүнө зомбулуктар күчөгөнү байкалган¹⁴.

ЛГБТ-жамаатынын өкүлдөрүнө кол салуу кырдаалдарында ээнбаштык, ден-соолукка зыян келтирүү сыяктуу башка мыйзам бузууларындай эле кылмыш жана административдик жоопкерчиликке тартуу каралып, териштирүү жүргүзүлөт. 2015-жылы ЛГБТ-жамаатына «Калыс» коомдук кыймылы тарабынан кол салуу болгондо кылмыш иши ээнбаштык мүнөздөмө менен козголгон (КР КЖК 234-бер.). Мындай тажрыйба жасалган кылмыштын негизги мотивин аныктоого мүмкүндүк бербейт жана азчылыкты куугунтуктагандыгы үчүн жазага тартпайт. Андан сырткары, бул сыяктуу кылмыштарды изилдөө үчүн укук коргоочу жана сот органдары тийиштүү деңгээлде даярдыктан өтпөйт жана квалификацияланбайт.

Бир жыныстуу түгөйлөрдүн юридикалык статусу

Бир жыныстуу түгөйлөрдүн юридикалык статусун таануу КРнын мыйзамында жок. КРнын Үй-бүлө кодексинин 2-беренесинде «нике – эркек менен аялдын катталган тең укуктуу баш кошуусу» деп аныкталат. Ага ылайык, нике юридикалык жактан караганда сексуалдык ориентациядан көз карандысыз аял менен эркектин бирикмеси. Өнөктөштүктүн башка формалары юридикалык жактан таанылбайт жана ага тиешелүү процедуралар жүргүзүлбөйт. КРнын Баш мыйзамынын никенин эркек жана аялдан гана турушун чектебеген 36-беренеси 2016-жылы болгон референдумдан соң өзгөртүүлөргө учурап, "нике эркек жана аялдан гана турат" деген калыпта кабыл алынды. Мурун, бул беренедө никенин "нике курагына жеткен эки адамдын ортосунда" болоору тууралуу жазылган болчу.

Бала асырап алуу

КРнын мыйзамында ЛГБТ-жамаатынын өкүлдөрүнүн камкорчу, көзөмөлчү болуусуна жана бала асырап алуусуна чектөөлөр же тыюу салуулар жок. Бирок бир жыныстуу түгөйлөр биргеликте бала асырап ала алышпайт, анткени КРнын балдар жөнүндө кодексинин 2-бөлүмүнүн 48-беренесине ылайык, бала юридикалык жактан никеде тургандар тарабынан гана асыроого алынат. Тажрыйбада, өз алдынча бала асырап алууга бир гана өнөктөш укуктуу, анткени мыйзам никеде турбагандарга бала багып алууга уруксат берет. Бул учурда экинчи өнөктөштүн бала менен мамилеси укуктук жактан бекитилбейт. Мамлекет азыркы учурда бул маселелер боюнча ченемдик-укуктук базаларга өзгөртүүлөрдү киргизүүнү пландайт.

2015-жылдын 27-октябрында КР өкмөтүнүн №733-токтомунда «Баланы (кызды) Кыргыз Республикасынын жана чет өлкөлүк жарандарга асырап алууга берүү абалынын жол-жобосу» жана «Камкорчу, асырап алуучу ата-энеге бала багып алууга мүмкүндүк бербеген оорулардын тизмеси» каралган. Оорулардын тизмесине ылайык, жаран «СПИД же ВИЧ-инфекциясы менен жашаган» болсо бала асыроочу жана коргоочу боло албайт.

Гей, ЭЖЭ жана транс* адамдардын укугун коргоо чөйрөсүндөгү тажрыйбаларды жана мыйзамды өзгөртүү үчүн аймактык жана эл аралык механизмдерди колдонуу

2014-жылы КРнын бейөкмөт уюмдары Кыргызстан боюнча Универсалдуу мезгилдик серепти (мындан ары УМС) даярдашты. УМС 10 бейөкмөт уюмдун биримдиги тарабынан даярдалып, ага 26 уюм маалымат топтоду. Бул докладда Кыргызстандагы аялуу топторго жасалган дискриминацияга басым коюлду. Ошондой эле билдирүүдө «дискриминация термининин жоктугу» Кыргызстанда дискриминацияга каршы саясаттын натыйжасыз иштешинин бирден-бир себеби экени айтылды. Улуттук мыйзамда мамлекеттик кызматкерлердин

дискриминациялык чечимдери жана жүрүш-туруштары үчүн атайын дискриминацияга каршы нормадагы жоопкерчиликтер каралбаган. Дискриминация иштери боюнча териштирүү тажрыйбасы улуттук сотто калыптанган эмес, андыктан соттор дискриминацияны доомат катары карашпайт¹⁵.

2014-жылы «Кыргыз Индиго» бейөкмөт уюму УМС боюнча Кыргызстандагы ЛГБТ жарандарга тийиштүү кошмо альтернативдик отчетун даярдаган. Отчетто ЛГБТ жарандардын адамдык укуктары жана аларга карата жасалган зомбулуктар, Кыргыз Республикасындагы¹⁶ кылмышка себеп болгон жек көрүүчүлүк, сексуалдык ориентация жана гендердик иденттик белгилерге дискриминациялар болгон кырдаалдар айтылган. Аталган отчетто бул талдоодо чагылдырылган мыйзамдагы боштуктардан сырткары ЛГБТ-жамаатынын активисттеринин коопсуздук маселеси көтөрүлгөн. Активисттердин жана башка ЛГБТ-жамаатынын өкүлдөрүнүн куугунтукка алынган, коркунучка жана зомбулукка дуушар болгон учурлары, бул кырдаалдарда кылмыштар жөнүндөгү арыздарга, айрыкча, 2014-жылдын биринчи жарымында укук коргоо органдары тарабынан эч кандай реакциянын болбогону айтылган.

2014-жылдын аягында «Укук Коргоо Кыймылы: Бир Дүйнө Кыргызстан» КБ, «Эл-Пикир» Коомдук пикирди изилдөө жана болжолдоо борбору» БУУнун адам укуктары кеңешине УМС боюнча альтернативдик отчет сунушташты. Отчетто ЛГБТ-жамаатына жана активисттерге басымды токтотуш үчүн биригүү маселеси чагылдырылган.

2014-жылы болсо КРнын бейөкмөт уюмдары БУУнун адам укуктары боюнча Комитетине КРнын жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын аткарылуусу тууралуу докладдын сунушташкан¹⁷. Отчетто улуттук мыйзамдагы дискриминациядан коргоо өксүктөрү көрсөтүлгөн. Мындан сырткары, документте коомдогу гомофобдук маанай, ЛГБТ адамдарга тутумдуу зордук-зомбулук жана милиция кызматкерлеринин жогорудагы топтун өкүлдөрүнүн сексуалдык ориентациясы тууралуу маалыматты башкаларга ачып шантаждоо жана опузалап куугунтуктоо аракеттери белгиленген. Жогоруда айтылган маселени изилдөөдө сурамжыланган ЛГБТ жарандардын 51%и милиция менен көйгөйү болгонун айткан.

БУУнун Комитетинин Кыргызстан боюнча сунуштары

БУУнун адам укуктары боюнча Комитети Кыргызстан боюнча экинчи мезгилдик докладдагы корутунду пикирлердеги ЛГБТ өкүлдөрүнө мамлекеттик жана мамлекеттик эмес субъекттер тарабынан жасалган зордук-зомбулуктарга өзгөчө тынчсызданды. Ошондой эле мамлекетке мындай зомбулуктарды токтотуу үчүн бир канча сунуштарды берди:

- «ЛГБТ-жамаатына жасалган зомбулуктар чебердик менен териштирилсин, күнөөлүүлөр соттук жоопкерчиликке тартылсын, өкүм чыгарууда тийиштүү санкциялар колдонулсун жана жапа чеккен адам репрессиядан талаптагыдай коргоо жана адекваттуу компенсация алуусун мамлекет камсыздасын».

БУУнун экономикалык, социалдык жана маданий укуктар боюнча Комитети Кыргызстан боюнча экинчи жана үчүнчү мезгилдик докладдардагы корутунду эскертүүлөрүндө айтылган, «майыптыкка, сексуалдык ориентация белгилерине сакталган дискриминация жана дискриминация менен күрөшүүнү камтыган мыйзамдын» жоктугуна катуу тынчсызданганын билдирди. Ошондой эле парламенттин башкача сексуалдык ориентациядагыларды колдогондорго административдик санкцияларды колдонууну көрсөткөн № 6-11804/14 мыйзамын карап чыгуусун үндөдү. Ага карата:

- катышуучу мамлекетке мазмуну түз жана кыйыр дискриминацияны аныктаган, дискриминация менен күрөшүүнү камтыган мыйзамды кабыл алуусу сунушталат;
- жогоруда айтылган № 6-11804/14 мыйзамды кайра чакырып алуу;
- Стереотиптерди жана жаңылыш түшүнүктөрдү жоюу үчүн элди агартуу кампанияларын өткөрүү;
- бардык жарандардын сексуалдык ориентациясына карабай экономикалык, социалдык, маданий укуктарын эч кандай дискриминациясыз толук колдонуусун камсыз кылуу;...»

Комитет лесбиянкалар, гейлер, бисексуалдар, трансгендерлер, интерсекстер жана секс-жумушуна тартылган аялдар, майыптар, ВИЧ/СПИД менен жашагандар медициналык кызматтарга мүмкүндүктөрдү алууда дискриминацияга дуушар болуп атканын белгилеп, төмөндөгүлөрдү сунуштады:

- «...саламаттыкты сактоо секторунда адамдык, техникалык жана финансы ресурстарынын көлөмүн көбөйтүү жана:
 - а) медициналык тейлөө үчүрүндө дискриминация болгон учурларга көзөмөл жүргүзүү жана ким экенине карабастан мүмкүндүккө тоскоол болгон медициналык кызматкерлерди тийиштүү жоопкерчиликке тартуу;
 - с) бейтаптардын укуктары жөнүндөгү маалыматты таратуу жана медициналык каталар кетирилген учурда талаптагыдай компенсация алуу мүмкүндүктөрүнө өзгөчө көңүл буруу».

Бул документтеги мыйзамды талдоо жана тажрыйбалар көрсөткөндөй, БУУнун Комитетинин сунуштары бул убакка чейин аткарылган эмес. ЛГБТ-жамаатынын БУУнун тийиштүү Комитетине индивидуалдуу түрдө арыз менен кайрылган фактылары белгисиз, бул сыяктуу иштерге чечимдер жок. Кыргызстандагы бейөкмөт уюмдардын гей, ЭЖЭ, транс* адамдардын жана ВИЧ менен жашагандардын укугунун бузулуусу тууралуу атайын доклад жасаган институттардын колдонулуусу жана БУУнун жумушчу топтору тууралуу маалымат кездешпейт.

Укуктар:

- КРнын 27.06.2010-ж. Баш мыйзамы
- КРнын 13-август, 2005-ж. «Кыргызстандагы ВИЧ/СПИД жөнүндө» мыйзамы,
- КРнын 17-июль, 2000-ж. «Тышкы миграция жөнүндө» мыйзамы, №61
- КРнын 30-июль, 2002-ж. «Ички миграция жөнүндө» мыйзамы, №133
- КРнын 14-декабрь, 1993-ж. «Чет өлкөлүк жарандардын Кыргыз Республикасындагы укуктук абалы жөнүндө» мыйзамы, N 1296-XII
- КРнын Өкмөтүнүн 25-апрель, 2006-ж. токтомунда бекитилген «КРгы ВИЧ анилизинин шектүү жана оң натыйжаларына ээ адамдарды текшерүү жана адамдын иммунодефицитинин вирусун медициналык күбөлөндүрүү эрежелери», №296
- Москвада 25-ноябрь, 1998-ж. өткөн ВИЧ-инфекциясы көйгөйүн чечүү үчүн кызматташуу тууралуу Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин кол коюлган макулдашуусу, КРнын Өкмөтүнүн токтомунда бекитилген, N 616
- КРнын 1-октябрь, 1997-ж. Кылмыш-жаза кодекси, №68
- КРнын 2-февраль, 2017-ж. Кылмыш-жаза кодекси, №19
- КРнын 5-январь, 1998-ж. Жарандык кодекси, II бөлүм, №1
- КРнын Кылмыш-жаза кодексине комментарий
- КРнын , 9-январь, 2005-ж. «КРнын жарандарынын ден-соолугун коргоо жөнүндө» мыйзамы №6
- КРнын 2-июль, 2007-ж. «Канга донорлук жана анын компоненттери», №96
- КРнын Өкмөтүнүн 25-апрель, 2006-ж. токтомунда бекитилген «КРгы ВИЧ анилизинин шектүү жана оң натыйжаларына ээ адамдарды текшерүү жана адамдын иммунодефицитинин вирусун медициналык күбөлөндүрүү эрежелери», №296
- КРнын , 28-апрель, 2017-ж. «Мамлекеттик социалдык заказ жөнүндө» мыйзамы, №70
- КРнын 15-июль, 2011-ж. «Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө» мыйзамы, №101
- КРнын 15-октябрь, 1999-ж. «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» мыйзамы, №111
- КРнын Өкмөтүнүн 24-январь, 2009-ж. токтомунда бекитилген «Социалдык программалардын сынагын өткөрүү тартибинин жол-жобосу», №41
- Социалдык программаларды уюштуруу боюнча методикалык сунуштар;
- КЭУ тарабынан МСБнын алкагында ишке ашкан социалдык тейлөө кызматтарынын мониторингин жүргүзүү боюнча инструкциялар
- КРнын 1-октябрь, 1997-ж. Кылмыш-жаза кодекси, №68
- КРнын 13-декабрь, 1999-ж. Жазык-аткаруу кодекси, №142
- КРнын 9-январь, 2005-ж. «Кыргыз Республикасынын жарандарынын ден- соолугун коргоо жөнүндө» мыйзамы, №6
- КРнын 12-апрель, 2005-ж. «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» мыйзамы, №60
- Саламаттыкты сактоонун бардык деңгээлиндеги медициналык адистерге жана КРнын башка мекемелерине трансгендер, транссексуал жана гендердик-конформсуз адамдарга медико-социалдык жардам көрсөтүү үчүн колдонмо, 18-январь, 2017-ж. бекитилген буйруктан, №42
- КРнын 23-май, 2012-ж. «Тынчтык чогулуштары жөнүндө» мыйзамы, N64
- КРнын 10-июль, 2012-ж. балдар жөнүндө кодекси, №100
- «Баланы (кызды) Кыргыз Республикасынын жана чет өлкөлүк жарандарга асырап алууга берүү жөнүндө» жобосу, КРнын Өкмөтүнүн 2015-жылдын 27-октябрдагы бекитилген №733-токтому
- «Камкорчу, асырап алуучу ата-энеге бала багып алууга мүмкүндүк бербеген оорулардын тизмеси» КРнын Өкмөтүнүн 2015-жылдын 27-октябрында бекитилген №733- токтому

Ратификацияланып/кол коюлуп/ Кыргыз Республикасынын кошулуу процедураларынан өткөн эл аралык жана аймактык документтер

7-октябрь 1994-ж.

Жарандык жана саясий укуктар жөнүндөгү эл аралык пакт, 16-декабрь, 1966-ж.

Жарандык жана саясий укуктар жөнүндөгү эл аралык пактка факультативдик протокол, 16-декабрь, 1966-ж.

Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пакт, 16-декабрь, 1966-ж.

Балдардын укугу жөнүндө конвенция, 20-ноябрь, 1989-ж.

10-февраль 1997-ж.

Аялдарга карата дискриминациянын бардык формасын жоюу жөнүндө конвенция, 18-декабрь, 1979-ж.

5-сентябрь 1997-ж.

Кыйноого жана башка ырайымсыз, катаал, кадыр-баркты кемсинткен мамиленин түрлөрүнө жана жазаларга каршы конвенция, 10-декабрь, 1984-ж.

29-сентябрь 2003-ж.

Эмгек мигранттары жана алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн укугун коргоо жөнүндө эл аралык конвенция, 18-декабрь, 1990-ж.

21-сентябрь 2011 года-ж.

Инвалиддердин укугу жөнүндө конвенция 13-декабрь, 2006-ж

¹ КРнын Баш мыйзамынын 25-беренеси: «1.Кыргыз Республикасында ар бир адам ары-бери эркин жүрүүгө, барчу жана жашоочу жерин тандап алууга укуктуу. 2. Ар бир адам Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары эркин чыгууга укуктуу».

² «1. Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар, мыйзамда же Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп эсептелген эл аралык келишимде белгиленгенден башка учурларда Кыргыз Республикасынын жарандары менен бирдей укуктардан пайдаланат жана милдеттерди аткарат. 2. Кыргыз Республикасы эл аралык милдеттенмелерге ылайык чет өлкө жарандарына жана жарандыгы жок адамдарга саясий жүйөлөр боюнча куугунтукталганда, ошондой эле адам укуктары менен эркиндиктери бузулган учурларда баш калка берет».

³ КРнын «Ички жер которуу жөнүндө» мыйзамы

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/1090>

⁴ Чет өлкөлүк жарандардын же жарандыгы жок адамдардын Кыргыз Республикасына киришине төмөнкү себептер боюнча уруксат берилбейт:

1) виза же жарактуу документи болбосо;

2) мамлекеттик коопсуздукту же коомдук тартипти камсыз кылуунун кызыкчылыгында;

3) эгерде бул Кыргыз Республикасынын жарандарынын же Кыргыз Республикасында жашаган башка адамдардын саламаттыгын сактоодо, укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоодо олуттуу залал келтирген болсо; <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/350>

⁵ «Адамдын иммунодефицит вирусунан чалдыкканын көрсөткөн жана КРгы ВИЧ инфекциясы бар, СПИД менен ооругандарды байкоого алган медициналык күбөлөндүрмө» <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/34694>

⁶ КМШгы 11 өлкө – Азербайжан Республикасы, Молдова Республикасы, Армения, Россия Федерациясы, Беларусь Республикасы, Тажикстан Республикасы, Грузия, Түркменистан, Казакстан Республикасы, Өзбекстан Республикасы, Украина.

⁷ КРнын 1.10.1997-ж. Кылмыш-жаза кодекси <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/568>

⁸ КРнын 2.02.2017-ж. Кылмыш-жаза кодекси <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>

⁹ Human Rights Watch бул мыйзам долбоору тууралуу буларды белгиледи: «Так туюндурбаган, жазылбаган мыйзамдар, ишмердиги сексуалдык ден соолукка же Кыргызстандагы сексуалдык жана гендердик азчылыкка түз же кыйыр байланышы бар кеңири чөйрөдөгү адамдарга же топко карата каршы колдонулушуна өбөлгө түзөт. Коркунучтуу топторго ВИЧ-профилактикасы менен алектенген уюмдар; ден соолукту коргоону тейлөө жана саламаттыкка укук кызматтары; лесбиянка, гей, бисексуал, трансгендер (ЛГБТ) жарандардын маселелери менен алектенгендер, укук коргоочулар, журналисттер кирет»

¹⁰ Кыргыз телеграфтык агентствосу, 22-октябрь, 2010-ж.

http://kyrtag.kg/news/operatsiya_po_smene_pola_vpervye_provedena_v_natsionalnom_gospitale_bishkeka/

¹¹ «Граждандык абалдын актылары жөнүндө» <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1655>

¹² «КРгы жарандык абалдын актысын каттоо тартиби жөнүндө» көрсөтмөлөр <https://goo.gl/pMaE84>

¹³ Акыркы жылдары ЛГБТ-жамаатына радикалдуу маанайдагы коомдун өкүлдөрү тарабынан бир канча укук бузуулар болду. 2014-жылы 29-январда Кыргызстандагы Муслмандар дин башкармалыгы хадистен (Мухаммед пайгамбардын аракеттери жана сөздөрү тууралуу диний документ) үзүндү келтирилген бир жыныстуу сексуалдык мамиленин жарабагандыгы тууралуу фетваны (кырдаалдын укуктук корутундусу) кое берди. Анда мындай мамилеге баргандарды өлтүрүү керектиги айтылган. Мүфтидин (фетваны айтууга акысы бар дин адамы) сөзүнөн кийин укук коргоочу Толекан Исмаилова «Кыргызстандагы азчылык өкүлдөрүн коопсуздандыруу» өтүнүчү менен

КРнын Башкы прокуратурасына кайрылды. Т. Исмаилованын айтканына караганда КРнын Башкы прокуратурасы анын өтүнүчүнө көңүл бурган жок жана бир дагы жолу жооп кайтарбады.

2015-жылдын 3-апрелинде «Лабрис» ЛГБТ-уюмуна кол салуу болду. Эки белгисиз адам күйүүчү майы бар бөтөлкөнү уюмдун короосуна ыргытып, кеңсени өрттөөгө аракет кылышкан. «Лабрис» уюмунун өкүлүнүн

айтуусунда, милиция кызматкерлери байкоо камерада жазылып калгандарды талап кылса да, уюмдун кызматкерлеринин жана анын кардарларынын коопсуздугу үчүн, бул фактыга кылмыш ишин козготкон эмес

2015-жылы 17-майда ЛГБТ-жамаатынын уюштурган иш-чарасына кол салуу болгон. Кол салгандардын ичинде «Кырк чоро», «Элдик революция коргоо кеңеши», «Жаштар кеңеши» жана «Калыс» биримдиктеринин өкүлдөрү болгон. Бул факт боюнча укук коргоо органдары тарабынан КРнын КЖК 234-беренеси боюнча «ээнбаштык» мүнөздөмөсү менен кылмыш иши козголгон. Иш сотко өткөрүлүп, бирок узун соттук териштирүүлөрдөн кийин чечилбей калып кеткен.

2016-жылы 16-майда «Кырк Чоро» жана «Калыс» кыймылдарынын өкүлдөрү «ЛГБТны пропагандалоого» каршы митингге чыгышкан жана «Толеранттуулук жана рухий баалуулуктар» берүүсүн алпарган, Кыргыз республикалык телерадиокомпаниясынын алпаруучусу Айгуль Курманованы жумуштан кетирүү талабын коюшкан.

2017-жылдын июнь айында агрессивдүү маанайдагы чамалуу 30 адам ЛГБТ өкүлдөрү чогулган клубда дүрбөлөң салышкан. Сынган эмеректерден сырткары, эс алуучулар да жаракат алган. Бул кырдаал боюнча милиция текшерүү жүргүзгөн жок. Эки кырдаалда тең ЛГБТ жарандардын бузулган укуктарын коргоого мамлекет тарабынан эч кандай реакция болгон эмес.

¹⁴ БУУдагы Универсалдуу Мезгилдик сереп үчүн бириккен альтернативдик отчет

¹⁵ Бейөкмөт уюмдардын Кыргызстан боюнча Универсалдуу мезгилдик серебине сунушу http://lpf.kg/images/2014_%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%20%D0%9D%D0%9F%D0%9E%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%A3%D0%9F%D0%9E_%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81.doc

¹⁶ Кыргызстан: ЛГБТ жарандардын укуктарынын бузулуусу <http://indigo.kg/wp-content/uploads/2016/03/UPO2014.pdf>

¹⁷ БУУнун адам укуктары боюнча Комитетине бейөкмөт уюмдардын Кыргыз Республикасындагы жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактын аткарылуусу тууралуу доклады

http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/KGZ/INT_CCPR_CSS_KGZ_16331_R.PDF

Eurasian Coalition on Male Health

Tartu mnt 63, 10115 Tallinn, Estonia
+375 536 17 249

contact@ecom.ngo
fb.com/ecom.ngo
twitter.com/ecomngo